

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Riigikantseleile

Meie: 16.01.2022 nr 1-5/23/5660

Eesti Keskkonnaühenduste Koda ettepanekud rohepöörde tegevusplaani kohta

Eesti Keskkonnaühenduste Koda toetab rohepöörde tegevusplaani lähenemist, mille järgi rohepöörde ei ole ainuüksi majandusarengu strateegia, vaid on Eesti ühiskonna ja majanduse tasakaalukaks ümberkujundamine, eesmärgiga vähendada inimtegevuse negatiivset mõju keskkonnale selliselt, et see mahuks Eesti kohta välja arvestatud planetaarsetesse piiridesse. Keskkonnaühenduste soov on, et rohepöörde tegevuskava tõukuks ühiskonna ootusest, mille keskmes on Eesti looduse ja rahva kestvus ja viimase pikaajaline toimetulekuvõimekus. Selle saavutamiseks on vaja igas tegevuses lähtuda planetaarsetest piiridest, säilitada ja taastada elurikkust ning hoiduda tegevustest, mis suurendavad kasvuhooonegaaside lisandumist atmosfääri. Meie majandussüsteem ei tohi toimida ega kasvada keskkonna arvelt.

Rohepöörde tegevuskava eesmärgiks on olla katusdokumendiks ning valdkonnaüleseks tervikpildi andjaks kõigile teistele arengu- ja tegevuskavadele. Teisalt on väga oluline tegevuste ajaline prioritseerimine: mitmed väga suure mõjuga metsanduse ja maakasutuse valdkonna tegevused on tegevusplaanis sees, aga on üldsõnalised ning planeeritud alles tähtajaga 2025 (nt 5.1), mis tähendab, et nende edenemist on iga-aastaselt raske seirata. See tähtaeg on kliima- ja keskkonnakriisi tõsidust arvestades liiga hilja, sest selleks ajaks võib oluline osa vanu metsi ja elurikkust saada jäädavalt kahjustatud.

Peame oluliseks, et rohepöörde tegevusplaaniga oleks tagatud määratud regulaarsusega piisav paindlikkus eesmärkide ja tegevuste üle vaatamiseks ja kohandamiseks.

Järgnevad vastused tagasiside küsimustele:

Millised peaksid olema Teie hinnangul Valitsuse järgmise kolme aasta kõige olulisemad prioriteedid, et saavutada rohepöörde kolme põhieesmärki?

- Selge plaan kliimanetraalsuseni jõudmiseks ja elurikkuse säilitamiseks ning taastamiseks koos siduvate vahe-eesmärkidega, sh sektoraalsed vahe-eesmärgid. Eesti vajab selget teekaarti, kuidas jõuda 2050. aastaks kliimanetraalsuseni nii, et muudatuste koormus jaotuks ajas mõistlikult ja võimalikult suur osa heite vähendamisest toimuks sel kümnendil. Eesmärkide

seadmisel tuleks lähtuda järelejäänud süsinikueelarve põhimõttest, mis arvestab ka emissioonide eksporti. Sisuliselt on vaja kõikides sektorites selgust, kui palju nad igal aastal oma kasvuhoonegaaside emissioone vähendada peavad, ning puhtpraktiliselt – mis projektidele võib lubasid anda. Elurikkuse säilitamisel ja taastamisel tuleb jälgida samasugust kõigi panustavate valdkondade ülest loogikat st siduvad üldised vahe-eesmärgid ja sektoripõhised nt maakasutus, metsandus jne üld- ja vahe-eesmärgid ning oodatud panuse selge defineerimine. Oluline on arvestada kliima- ja elurikkuse eesmärkide ja valdkondade omavahelist seotust ning vastastikmõjusid.

- Sarnaselt põlevkivisektoris algatatud protsessile töötada välja õiglase ülemineku kavad ja alustada nende elluviimist rohepöördest kõige rohkem mõjutatud sektoritele (metsandus, turbatootmine, fossiilsed kütused jne).

Milliseid täiendavaid väljakutseid ja tegevusi tuleks tegevusplaani lisada, mis vajaksid lahendust järgmise kolme aasta jooksul rohepöörde eesmärke ning valdkondade väljakutseid silmas pidades?

1. Energeetika

- **Toetusmeetme loomine energiaühistute asutamiseks vajalike kaasamistegevuste ja eeluuringute läbiviimiseks.** ELi päikeseenergia strateegias on seatud eesmärgiks vähemalt ühe energiaühistu loomine igas vähemalt 10 000 elanikuga linnas aastaks 2025. Suuremahuliste päikese- aga ka eriti tuuleparkide puhul ei pruugi kohalikul kogukonnal või omavalitsusel jätkuda vahendeid projekti algatamiseks (kulukas ettevalmistus- ning planeerimisprotsess) või on kogukonna eestvedajatel vaja esmalt tõendeid projekti teostatavuse kohta selleks, et suuremal hulgal väikeinvestoreid või vajaminevaid investeeringuid kaasata.
- **Energia säästmisele ja tarbimise juhtimisele suunatud poliitikameetmete tõhususe analüüs ja neist teadmistest lähtuvalt tõhusamate meetmete püsiv rakendamine.** Ei energeetika ega ühegi teise valdkonna tegevuste hulgas ei ole otseselt käsitletud tarbimise vähendamise ning ka juhtimise vajadust. Energiakriis näitab, et meil on potentsiaali oluliselt vähendada arutat energia raiskamist ilma elukvaliteedis oluliselt kaotamata, kuid ei ole teada, millised kriisi käigus rakendatud meetmed on olnud tõhusaimad.

2. Kliimamuutuste leevendamine ja nendega kohanemine (mitmed kliimamuutuste leevendamise seotud tegevused on punkt 5 all)

- **Raiemahtude vähendamine tasemele,** mis tagaks süsinikuneutraalsuse saavutamise ja elurikkuse säilimise ning taastumise.

3. Õiglase üleminek

- **Analüüsida Ida-Virumaa elukeskkonna parandamiseks olulisi võtmevaldkondi ning kujundada nende põhjal poliitikainstrumendid.** Õiglase ülemineku kava rakendamise kõrval on vaja toetada elukeskkonna kvaliteeti parandavaid lisategevusi

Ida-Virumaal, sest hetkel kehtiv Õiglase ülemineku kava keskendub 80% ulatuses majanduse mitmekesistamisele ning üksnes 20% ulatuses elukeskkonna parandamisele.

- Tervitame ettepanekut luua rohepöörde sotsiaalmõjude ja õigluse rakkerühm ning koostada uuring Eesti-ülese õiglase ülemineku vajaduste ja tegevuste väljaselgitamiseks. **Kuna tegemist on riigi strateegilise suunaga, teeme ettepaneku rakkerühma strateegiliste partneritena kaasata ka vabaühenduste esindajaid ja valdkondlikke erialaeksperte, et kodanikuühiskond oleks algusest peale protsessi kaasatud.**

4. Ruumiplaneerimine ja hooned

- **Diferentseerida hoonete rekonstrueerimistoetuse määr leibkonna (korterimaja puhul leibkondade keskmise) sissetuleku alusel, mille järel toetuse määr oleks seda kõrgem, mida madalam on leibkonna sissetulek.** On tervitatav, et taaste- ja vastupidavuskavaga kavatsetakse rakendada diferentseeritud rekonstrueerimistoetusi, mille määr on kõrgem maapiirkondades, kus kinnisvara väärtus on madal ja tavapärase kinnisvaraturg ei toimi. Samas ei pruugi nõ rekonstrueerimisvõimetus tuleneda niivõrd elupiirkonnast, kuivõrd leibkonna sissetulekust. Vastavalt toetuse vajaduse mahu suurenemisele peaks suurendama rekonstrueerimistoetuse üldist mahtu.

5. Elurikkus, maakasutus ja bioressursside väärindamine

- Elurikkuse säilitamisel ja taastamisel annab olulise panuse traditsiooniline looduskaitse, st alade kaitse alla võtmine. **Eesmärkide saavutamiseks peaks kaitse all olema vähemalt 30% maismaa- ja merealadest** (EL elurikkuse strateegia ning Eesti rohepoliitika eksperdirühma raport 2022) ning lisaks taastatavaid alasid suurusjärgus 20 % maismaa pinnast.
- **Uute turbakaevandamislubade väljaandmise peatamine**, sest väljastamise protsessis praegusel kujul ei kaaluta turbakaevandamise kliimamõju ja majanduslikku mõju (võimalikud emissioonitrahvid riigile, tekkiv õiguslik ootus kaevandada). Uusi lube läbimõttematult väljastades võetakse väga suured riskid, mille puhul pole arvestatud, kes ja kuidas nende eest vastutab.

Novembri alguse seisuga oli kehtivaid lube kaevandamiseks kokku 21 776,95 ha-l ning taotlemisel uusi lube 6416,75 ha. Kehtivate lubade alusel, arvestades 10 a keskmisi kaevandamismahte, saaks jääkvarude andmetel vähelagunenud turvast kaevandada veel 46 aastat ja hästilagunenud turvast 215 aastat.

- **Kuivendussüsteemide rekonstrueerimise peatamine vähemalt RMK aladel**, seniks kuni tegevus 5.12. "Suuniste ja juhendite välja töötamine maaparandussüsteemide keskkonnasõbralikumaks muutmiseks" on välja töötatud ja rakendatav. Kuivendamise toetusmeetmed tuleb lõpetada ja vahendid suunata kuivendusest põhjustatud keskkonnamõjude leevendamisele. Kuivendamise keskkonnamõju on ulatuslik, kuivõrd

kuivendusvõrguga on kaetud neljandik Eestist. Arvestades mõju ruumilist ulatust, on kuivendamisest mõjutatud ligikaudu pooled elupaigad. Praegu kuivendussüsteemide rekonstrueerimisel keskkonnamõju KeHJS tähenduses ei hinnata, välja arvatud 1-2 erandjuhtu viimase kümnekonna aasta jooksul.

- Meetmete rakendamine põllumajandusmaade elurikkuse taastamiseks ja hoidmiseks - tegevusplaanis on tugevalt esindatud muldade temaatika, mis on väga oluline, kuid elurikkuse taastamine ja hoidmine vajab laiemat ja põhjalikumalt käsitlemist, sh pestitsiidide ja väetiste kasutamise piiramine.

10. Riigivalitsemine

- **Eraldada kohalikele omavalitsustele (või omavalitsusliitudele või maakondlikele arenduskeskustele) lisaraha rohepöörde nõunik-koordinaatori ametikoha loomiseks**, sest rohepöördeks vajalike tegevuste koordineerimine ja elluviimine on kohalikele omavalitsustele uus ja täiendav kohustus ning enamikus omavalitsustes pole ametnikel selleks piisavalt kompetentsi ega aega.
- **Korraldada Eestis kliima või rohepöörde teemaline üleriigiline rahvakogu.** Rohepöörde käigus tuleb paratamatult teha muu hulgas raskeid ja ebapopulaarseid otsuseid, millele puudub hetkel piisav avalik ja poliitiline toetus. Teistes riikides on avalikkuse kaasamiseks ja rohepöörde legitimeerimiseks korraldatud rahvakogusid ning nende tulemusena on sündinud üllatavaid ettepanekuid ja ambitsioonikaid muutusi.